

belu knjigu napunio najčistijom poezijom, vrlo dobro znajući šta je poezija i kako se ona pravi. To isto tako dobro, u svojim granicama, znaju i tri najveća majstora našeg savremenog pera: Krleža, Andrić i Davičo, i svako od njih na svojim teoretskim osnovama — Krleža na istinitosti i intenzitetu, Andrić na čovekovim sklonostima ka ponornom, biblijski ponornom a Davičo na „nevinosti reči“ i intenzitetu — gradi literaturu dostojnu da stane među izabrana dela bilo kog naroda.

Ne, niko ne može da ustvrdi da se najveći, najbolji deo literature ne pravi na strogo „matematički“ određenim osoncima. Tolstoj da to nije osećao ne bi toliko puta preradjivao svoja dela, ne bi toliko vremena odlagao početak rada na „Ani Karenjnoj“ da nije čekao da sudbine koje je uzeo u jednacini svog romana ne budu imale prirodno razrešenje. Pa čak i Isidora Sekulić, koja je doslovno verovala da naučnosi i računici u stvaranju života i stvaranju umetnosti nemaju mnogo udela, bila je matematičar, naučnik, kabinetski radnik i matematičkom je tačnošću umela da svede rečenicu na elementarne delove reči koje bi pri drugačijem rasporedu skoro sigurno bile i banalne i bezukusne. Pa je i čitav pojam o svom esejističkom rangu uspeła da stvori tačnostima u povezivanju reči i rečenica i eliminisanju sklopova koje bi svaki manje iskusan pisac upotrebio. Kratost svog stila i svog teksta uspeła je da postigne tim svojim znanjem o meri i efektu, tim tačnostima koje je od drugih naučila i poznavanjem duha našeg naroda i našeg jezika u čiju je suštinu ušla spoznajnim, empiričkim putem, a ne otkrovenjem.

Uverenje, dakle, koje je i posle iskustva bezbrojnih pisaca u uspesima postignutim na vlastitim teoretskim normama, da su sve teorije besmislene, što znači i parcijalna saznanja, i da na njih ne treba ni okretati glavu, potseća najviše na tvrdnju francuskog mislioca-skeptika Bleza Paskala, iskazanu ovom rečenicom: „Svi pokušaji uma završavaju se time što on postaje svestan toga da postoji beskonačan broj stvari koje previšavaju njegovo shvatanje. Ako on ne postaje svestan toga, onda to znači samo jedno: da je on slab“ — što bi u našem slučaju doslovno značilo ovo: ko se ni do danas nije uverio da su teorije jalova stvar i da je pogotovu jalova stvar ambicija da se napravi jedna sveobuhvatna teorija koja može da objašnjava podjednako psalme Davidove i pesme Davičove, taj je maloumnik! Jeste, — ali i pored toga što je to Paskal rekao, čovek nije prestao da veruje da se ipak mnogo može saznati, pa se iz te neposlušnosti prema Paskalu javio čitav niz filozofa, pa su se javili i Marks i Engels i na njihovim saznanjima pravile su se revolucije

Ako ništa drugo, pokušaj da se spoznaju norme koje bi važile za najveći broj književnih dela, uzdrmao bi vladajući društveni ukus: materao bi pre svega bar jedan broj sticajem okolnosti materanih među nezalimite i literarnu opoziciju da oseće umetnost i da se bori za nju; pomirio bi vremenom karakter društvenog ukusa i pored snobova možda čak i pridobio najzagriženije protivnike istinske kulture i valjda bi — s ovim može da se računa — najzad bile izbegnute te silne gužve i ti tabori, i ta podnećanja i te insinacije i ta mržnja, ako se ne bi pujavili novi vidovi skretanja, što je u literaturi daleko manje pogubno nego u društvu.

Jer taj društveni ukus na nivou, ta „dijalektika antologiskih vrednosti“ ne bi valjda dozvolila snažnom i visprenom Stanišlavu Simiću da na početku „Pripomeni“ svoje pesničke knjige „Gnjevi i pjev“ podje recimo od ovakvog stava: „Poezija nije životopis, nego duševne i duhovne iskre iz života koje taj život ponegdje rasvijetle ili samo osvijetle“, i na tome napravi celu knjigu ne mnogo dobrih pesama. Taj društveni ukus bi naterao gomile literata koji na osnovu nekrštenih teorija prave jako loše stvari, da ih se okanu ili da teže za nečim pristojnijim i da ne pripitomljavaju uporno mrtvorodjenčad na dojkmama umetnosti.

Petar MILOSAVLJEVIĆ

dragutin avramovski

borba bikova

SVETA ZEMLJA

(zapsi jednog prostranstva)

Daleko si već ptico. Već te stiči ne mogu.

Sombor

Provincija. Pena izgubljenog vremena. Ona. Car pronađenog vremena. Smisao jedne nove životnosti. Ovog trenutka.

„Gradska ukopno preduzeće“. Velika žuta zgrada sa crnim crepom. Na krovu su se sticale beskrayne telefonske i telegrafске žice, kao da je centralna prijavnica za sve mrtvace sveta. Dok sam gledao te žice činilo mi se da baš toga trenutka nekoliko glasova mrtve gospođe stižu kroz etar centralnoj telefonistkinji. Ona sedi negde u podrumu gde mesto stakla na malim prozorskim otvorima stoje debelo odličene rešetke, grubo i čvrsto zamalterisane u zidu.

— Džo, nemoj da voliš mnogo Sejna!
— A zašto, mama?
— Otići će Sejn jednog dana i onda će ti biti mnogo teško.

(„Sejn“)

Na pruži Bgd.—Sarajevo (Kakani)

Putovanje. Zahvatila me je neka tiha groznica za prostorima, za odlascima u nepoznate predele i gradove. Evo, putujem prvi put u Bosnu, u njeno srce. Sarajevo. Hoću li osetiti tamo svu onu raniju bar priželjkivanja da se ode, da se doživi puls jednog nepoznatog grada?

Postoji samo strah da se stranac ne zaisiti nepoznatog predela za kratko vreme, da mu sve postane odjednom neinteresantno — i da ne pobegne iz tog okvira.

Sarajevo

Sarajevo. Skriveno srce medj brdima.

Travnik. Podne

Tako je mnogo tog turskog groblja posejano po ovoj lepoj i surovj zemlji. Pored puteva, pred pruga, u dvorištima, na brdima, u poljima, u voćnjacima, pored džamija, u šumama, u sreima ljudi... gde god podješ gleda te iskrivljen od vremena okrugli nadgrobni kamen. Gleda te svojim očima proteklog milioća.

Pomislih ovog trenutka na „Stub sećanja“. Ali ovo kamenje je tu kao da bi odvrtilo Bosanca da misli na vreme koje se pomaklo ondoda. Kao da je svaki od tih kamenova sam sebi suprotnost: kao da je svaki od njih ovde da bi bio stub nesećanja.

Tajna jednog cveta iz Bosne.

Rakovica

U mojoj sobi moći ćeš da pronadješ vrata do moga srca.

Ostani zauvek zbogom na toj maloj provinciskoj stanici.

Rakovica. Popodne.

Vreme koje ne postoji. To je nedelja popodne. Izmedju 14 i 18 časova.

Rakovica. Uveče.

Što plačeš mala carice, ljubavi moje ljubavi.

Beleška o odlasku: „Ipak si ti onaj koji odlazi“. „Bacićeš se na zabranjena pića“.

„Živeo je u belim mudrim knjigama i tražio pravdu“. David. David. David.

Otputovati. Ne znači li to napustiti jednog sebe za ljubav nekog drugog sebe, koji u ovom trenutku još uvek ne postoji.

A onaj SERGIJE neće nikada pokazati svoje pravo lice, jer se nikada ne nalazi ni u jednom zbivanju u kome bi za to postojala mogućnost.

Kasno uveče

Vračajući se u kasne sate, obično subotom i nedeljom, na tramvajskoj stanici T. pela bi se rulja u kola. Mladici, devojke, parovi, sami, društva, nedruštva, ucveljeni, zaljubljeni, bokseri, šegrti, lepotani, praznoglavci, sportisti, tudjinci, kurve, kuvarice, gimnazistkinje, gimnazijalci, studenti, fubaleri, činovnici, radnici, — besprimerni redovi onih koji tragaju, ne znajući ni sami, za nečim ne toliko izmišljenim i veštačkim, koliko su oni dali tome takav smisao. Tu su bili: Olivera, Branka, Dragica, Djura, „Babura“, Krca, Milante, Jelica, Helena i njena sestra, Matilda, Dušica, Vera, Verica, Cana, Anka, Olga, Slavica, Djurdja, ponekad i Lota sa izvesnim medicinarom iz Leskovca, zatim, Boba, Soca, Jefta, Toma, Sveta, Lonja, Guta, Siško, Faja, Bata, Mrle, Stari, Gile, Volf, Gurman, Ciciko, Zoran, Aca Piroćanac, Vesa, Lazica, Pećkar, Slavko, Mića, Vojta, Kića, Džambolaja, Zila, Minhaufen, Beli, Rajko, Čigga, Ranko, Vule, Glavonja, Drugar i mnogo drugih drugara...

Vetrovi koji su se pomirili sa svojom sudbinom da huđu u većitom zaokretu.

NAKNADNO UBAČENO

— Otputovati, rekao mi je prijatelj. Viđećeš, proći će te strah od života.

Ali moj prijatelj je otputovao, on je imao prilike za to, a ja sam ostao tu gde sam mu pre izvesnog vremena odobravao da je stvarno potrebno otputovati.

Odjednom, tako odjednom i neverovatno si se stvorila tu. Izbrisala sve tamno i teško u meni. Jedan detinji i snežan osmeh ti je svetleo na usnama.

Moć nemirnih voda.

Zlatibor

Žuta ona bezbožno gusta trava i sunce u kosim linijama se kruni. Gde su naša deca, svetla noći tamna noći?

R. Uveče

Došao sam kao stranac u taj dom i kao stranac ć. otići. Sve stvari počinjale su biti tužne već od prvog postojanja u njemu. Taj dom je mirisao na nešto što će se uništiti, na vodu koja će usahnuti u krečnjačkim predelima. Već sam video onu dragu mi stariću, onu što je majka, koja se sakrila od sveta i plače izmedju četiri zida. Neka plače jer i meni je zaisista tužno.

Dok si mirna ko zemlja kad se hladi. Dok si mirna u belom svome snu.

Tek samu krunu praha, tek zlato moga slona kome ustupka nema.

Koprivnica

Celu noć magle i vlažni nestvarni horizonti. Prostor je tajna slast koja se ne može saznati. U kupeu II, klase Orijenta: blesavo govornjivi Slovenac (nagovarao ceo kupe da pevaju sa njim zajedno), poručnik iz Kragujevca — dobroćudni čovek koji se stalno smeška, jedan Italijan, neki seljak koji nije skidao ni šešir ni kaput sa sebe iako je bilo jako zagrejano u kupeu, dve sestre koje su samo ćutale i tek na svakih pedeset kilometara izmenjivale po dve reči.

Ujutru sam zadržao. Mala čekaonica Dugog Sela. Smrdljiva i naguvana. Seljaci, građani, provincijalci, vojnici, deca, smrdljivci. Izuvene noge.

Koprivnički voz. Rano jutro. Vetar od nekud naletao. Bez sna. Umoran. Sivo svetlo dana.

Pušio. Lepe šume koje se bakrene. Jedna ververica uz prugu, u šumi šunjala se.

Božidar TIMOTIJEVIĆ

